

Bjørneboes elitisme

//

//]]]]> //]]>

BOKOMTALE: Hvordan vil Tore Rem behandle Jens Bjørneboes elitisme i neste bind av sin biografi, spør idéhistoriker Sigrid Krohn Eide.

I første bind av Tore Rems Bjørneboe-biografi, [Sin egen herre](#), blir vi satt på vent på det tidspunkt Bjørneboe har nådd 39 års alder. Så langt i fortellingen er vi blitt presentert for forfatterens borgerlig bakgrunn, for dandyen, den kulturkonservative, riksmålsmannen og antroposofen. Nå er 1960-åra like om hjørnet, og Tore Rem skriver avslutningsvis: «Ennå gjenstår hans virke som fengselskritiker, radikaler, anarkist, dramatiker, bestialitetshistoriker og pornograf [...]» Alt dette skal vi få vite mer om når andre og siste bind kommer ut neste høst. Jeg gleder meg.

Våren 2008 leverte jeg en mastergradsavhandling som tok for seg Jens Bjørneboes kritikk av fengsels- og strafferettsvesenet. Et av temaene Rem altså vil komme til å behandle i neste bind. Allikevel: Tiden før 1960 er også relevant i denne sammenheng. Ikke minst i forbindelse med hans, i alle fall for meg, overraskende karakteristikk av den kriminelle.

Mine funn besto for det første av en relativt forutsigbar bekreftelse av Bjørneboe som kritiker av alt som smaker av myndigheter, jus og domsstoler. Menneskene som befolker slike institusjoner og posisjoner kaller Bjørneboe «formyndermennesker». Mitt neste funn var jeg ikke like forberedt på: stakkarliggjøringen av de kriminelle. **Bjørneboe trakk opp et klart skille mellom seg selv og den gjengse forbryter. Og sistnevnte levnes ikke videre hyggelige karakteristikk.** Kort fortalt er det snakk om retningsløse bajaser, eller «kroniske slyngler», som han selv kaller dem. Ruteknusing, tjuvkobling av biler og alminnelige pøbelstreker er vesensforskjellig fra systemkritikk og protest som har retning og inneholder et alternativ til det bestående. Dermed finnes det altså tre forskjellige mennesketyper: Formynderen, den kriminelle og den kritisk tenkende. Bare sistnevnte evner å tenke selvstendig. Selv mener Bjørneboe utvilsomt å tilhøre denne kategorien.

Kategoriene opererte han med allerede på 50-tallet. I steinerskolebladet *Ny skole*, som han var redaktør for, finnes flere artikler som viser hvordan hans pedagogiske ideer korresponderer med senere omtaler av kriminalitet og domsstoler. Her forteller han om «slyngelalderen», som inntreffer i ungdomstiden og kjennetegnes ved opposisjon og forkasting av autoriteter. Dersom man evner å sette et alternativ i de gamle autoritetenes sted, har fasen et positivt utfall. Dette krever selvstendig tenkning. Den kriminelles problem er at det som skulle være en fase ender i en permanent, eller «kronisk» tilstand. «Formyndermennesket» kan på sin side forklares med at «slyngelalderen» i disses tilfelle rett og slett aldri fant sted. Vedtatte sannheter ble isteden svelget rått.

Slik sortering får unektelig et anstrøk av elitisme over seg. Derfor er det interessant å lese Tore Rems tanker rundt mulige mentalitetsmessige implikasjoner av å komme fra den borgerlige bakgrunnen Bjørneboe gjorde: «Han har med seg en sosial selvtillit, en evne til å bevege seg i ulike miljøer, til å være smidig, til å gjøre inntrykk.» Biografiens premisse er jo nettopp dette: At vi ikke lever våre liv upåvirket av våre omgivelser. Videre er det av interesse å reflektere rundt muligheten av at ens bakgrunn legger føringer for hvilke miljø en senere oppsøker, og videre hvordan disse miljøenes ideer påvirker en videre.

Den gjengse oppfatning av Bjørneboe er at han tok de svake i forsvar. Min påstand er at dette ikke uten videre er riktig, all den tid han omtaler den kriminelle som sykelig og svak. I sine omtaler av kriminalitet, tenderer han gjennomgående mot å zoome inn på den kriminelle. Slik ender argumentasjonsrekkene hans i en individualisering av kriminalitetsproblemet, med en påfølgende oppfordring til fagfolk om å melde seg på banen for å komme til bunns i den kriminelles psyke. Idéhistorisk stiller han seg dermed i forlengelsen av kriminalantropologer, snarere enn med sine samtidige, som oftere mente kriminalitet hadde opphav i sosiale forhold.

Bjørneboe var «sin egen herre». Men det ser også ut til at han mente seg kapabel til å definere andre. Jeg er spent på hvordan Rem vil behandle dette i neste bind av sin biografi.

Skrevet for Salongen av
Sigrid Krohn Eide

